

Rapport 2017

Stockholms stads barnombudsman

Bra skolmat!!!
Inte bli kränkt!!!
Bli älskad
Ha ett hem
Att inte bli slagen
Få veckopeng 1.2.

Innehåll

Förord	5
Inledning och syfte	6
Sammanfattning och kommentarer	6
1 FN:s konvention om barnets rättigheter	9
2 Barnkonventionen i Stockholms stad	10
2.1 Kommunfullmäktiges beslut	
2.2 Inventering av mål och uppföljning	
2.3 Facknämnders och stadsdelsnämnders verksamhetsberättelser	
2.4 Barnrättsarbetets förankring	
3 Hur mår Stockholms barn?	17
3.1 Stadens indikatorer 2014–2016	
3.2 Delaktighet	
3.3 Psykisk ohälsa	
4 Barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda	24
4.1 Barn med funktionsnedsättning	
4.2 Barn i osäkra boendeförhållanden	
4.3 Nyanlända barn	
4.4 Begränsningar i barns tillgång till förskola	
4.5 Barn som upplever våld och övergrepp	
5 Barnombudsmannens arbete	29
Bilagor	32
– Barnkonventionen	
– Instruktion för Stockholms stads barnombudsman	
– Referenser	

Förord

Stockholms stad har höga ambitioner när det gäller arbetet med barns rättigheter. Kommunfullmäktige har slagit fast att barnperspektivet ska genomsyra alla stadens verksamheter och att staden ska leva upp till barnets rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Staden har sedan 2015 en egen barnombudsman. Enligt den av kommunfullmäktige beslutade instruktionen (Kfs 2015:16) som gäller för uppdraget har barnombudsmannen till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med barnkonventionen inom staden. I uppdraget ingår också att vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om.

Detta är den första rapporten. Rapporten sammanställer information från stadens verksamheter om barns villkor i staden och beskriver särskilt de grupper av barn som barnombudsmannen utifrån sina kontakter i staden bedömer behöva särskild uppmärksamhet.

Rapporten är ingen vetenskaplig studie eller forskningsprodukt och den är heller inte en heltäckande redogörelse över stadens barnrättsarbete.

Riksdagen beslutade 2010 utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, om en strategi för att stärka barnets rättigheter (prop. 2009/10:232). Enligt barnrättighetsutredningens förslag ska barnkonventionen bli svensk lag den 1 januari 2018 (SOU 2016:19). Därmed bör var och en som arbetar i Stockholms stad lära sig mer om och arbeta för barnkonventionen. Barnets bästa ska komma i främsta rummet och barn ska vara delaktiga när beslut fattas.

Det finns ett starkt intresse för arbetet med barns rättigheter i Stockholms stad. Frågor om barns rättigheter upplevs av många som positiva, meningsfulla, ett sätt att höja kvalitén i stadens verksamheter och göra skillnad för barn och unga.

Agneta Widerståhl
Stockholms stads barnombudsman

Inledning och syfte

Stockholms stad har höga ambitioner när det gäller arbetet med barns rättigheter. Kommunfullmäktige har slagit fast att barnperspektivet ska genomsyra alla stadens verksamheter och att staden ska leva upp till barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Staden har också inrättat en egen barnombudsman som ska driva på och stödja utvecklingen av arbetet med barnkonventionen. Barnombudsmannen ska vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om. Detta är den första rapporten.

Den har två huvudsyften:

- Att visa hur långt staden kommit med att utveckla barnrättsarbetet.
- Att visa hur barn mår, och visa på grupper av barn som riskerar att inte få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda.

Kapitel 1 redogör för barnkonventionen.

Kapitel 2 visar hur långt Stockholms stad hunnit med att utveckla barnrättsarbetet.

Kapitel 3 visar vad Stockholms stads statistik säger om hur stadens barn mår.

Kapitel 4 pekar på tillfällena då grupper av barn riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda.

Kapitel 5 berättar om hur Stockholms stads barnombudsman arbetar.

Denna första rapport styrs av att befattningen är ny och barnrättsarbetet under utveckling. Rapporten behandlar de frågor som barnombudsmannen främst kommit i kontakt med sedan rollen inrättades och gör därmed inte anspråk på att vara en heltäckande beskrivning av hela stadens arbete för barns rättigheter.

Staden utformar just nu ett program för sitt arbete med barns rättigheter med utgångspunkt i barnkonventionen. Nästa rapport kommer att beskriva hur staden arbetar med det nya programmet och lever upp till de krav som ställs där.

Sammanfattning och kommentarer

I denna rapport har barnombudsmannen undersökt hur långt staden kommit med att tillämpa barnkonventionen. Rapporten visar också vad Stockholms stads uppföljningar säger om hur stadens barn mår. Dessutom uppmärksammas grupper av barn som riskerar att inte få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda. Här ges en inledande sammanfattning av innehållet i rapporten.

Stockholm har på många sätt kommit långt i arbetet med barns rättigheter. Det utvecklingsarbete som påbörjats ger staden goda möjligheter att ytterligare stärka barns rättigheter och inflytande i stadens verksamheter. Det finns dock några områden som kräver särskild uppmärksamhet.

Barnkonventionen i Stockholms stad

Barnombudsmannens genomgång av de dokument som styr Stockholms stads barnrättsarbete visar att staden har tagit en rad av de strategiska beslut som är

nödvändiga för att klara de krav barnkonventionen ställer. Barnrättsarbetet är förankrat hos den politiska ledningen och rutiner för arbetet börjar växa fram. Arbetet pågår för att öka barns deltagande och kunskaper om sina rättigheter. Stockholms stad avser besluta om ett program för att garantera barnets rättigheter och inflytande. Programmet är ett stöd för barnrättsarbetet.

Det finns tydliga mål och inriktningar i stadens budget och barnrättsarbetet lyfts fram i flera andra styrdokument. Staden har formulerat en bred och växande grupp mål som krävs för att klara barnrättsarbetet, vars utfall mäts med en rad indikatorer, vilket är tillfredsställande. Mål och indikatorer är väl utvecklade.

Barnrättsarbetet sätter allt tydligare avtryck i verksamhetsberättelserna. Barnkonsekvensanalyser kunde utföras oftare, men rutiner för det arbetet tas fram och analyserna börjar bli en integrerad del av arbetet på allt fler håll. Stadens nämnder och bolag bör se över behovet av utbildning i barnrättsfrågor.

Det övervägande intrycket är att barnrättsarbetet har utvecklats i god takt de senaste åren, även om arbete återstår med uppföljning, och med att utveckla arbetsmetoder som på ett systematiskt och långsiktigt sätt kan stärka barnets rättigheter i beslut och åtgärder.

Hur mår Stockholms barn?

De allra flesta barn i Stockholm har det bra. De går i en bra skola, har en fritid de trivs med och är trygga. Staden arbetar engagerat för att förbättra barns livsvillkor.

Stadens mätningar, det vill säga utfallen av de indikatorer som rör barn, visar till exempel på en mycket glädjande trend vad gäller barns och ungdomars bruk av alkohol och tobak.

Men flickors och pojkars känsla av trygghet, frihet från kränkningar och trakasserier, och inflytande i skolan, måste dock förbättras, liksom flickors och pojkars kännedom om sina rättigheter enligt barnkonventionen. Det finns anledning att uppmärksamma skillnader mellan hur flickor och pojkar har det. Väsentligt färre pojkar, 70 procent, än flickor, 81 procent, uppnår till exempel målen i alla ämnen i årskurs 9. Och färre flickor, 75 procent, än pojkar, 80 procent, svarar ja på frågan om de har tillgång till meningsfulla idrottsaktiviteter.

Ett utvecklat arbete för jämställdhet och mot könsstereotypa normer och särskilda åtgärder för att förbättra situationen med fokus på flickor eller på pojkar krävs.

Stockholms stads arbete för barns delaktighet har resulterat i en lång rad beslut och aktiviteter som fört frågan framåt. Men arbetet med att informera barn om deras rättigheter, och med att förenkla barns kontakter med Stockholms stad, behöver fortsätta att intensifieras. Barn är delaktiga när de känner till sina rättigheter och förstår hur de ska kunna ta tillvara dem. Barns deltagande är en nyckel i arbetet med att implementera barnkonventionen. Det bör finnas forum för barns inflytande som de själva är med och utformar. Barn bör kunna kontakta de verksamheter som vänder sig till barn för att lämna synpunkter och ställa frågor.

Den ökade ohälsan bland flickor och pojkar aktualiserar värdet av Stockholms stads arbete mot kränkande behandling och trakasserier. Att motverka exkludering och öka barns känsla av att ha makt över sitt eget liv kan bidra till att

motverka ohälsan. Arbetet för att alla barn ska respekteras som de är behöver intensifieras. Det gäller också arbetet för att öka barns kännedom om sina rättigheter och därmed deras deltagande. Skolan och elevhälsan är viktiga i detta arbete.

Barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda

Barn med funktionsnedsättning

Barn med funktionsnedsättning har rätt till sådana förutsättningar att de kan utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt, på lika villkor som andra barn. Staden bör säkerställa att barn med funktionsnedsättning kan nå målen i skolan genom tillgång till utbildning av god kvalitet i tillgängliga lokaler. Det ska finnas särskilt stöd för varje barn, flicka och pojke, som behöver det. Kunskapen hos lärare och övrig skolpersonal om hur funktionshinder kan förebyggas och avhjälpas behöver öka så att en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö kan skapas. En väl fungerande samverkan mellan olika skolenheter och skolformer, mellan skolan och andra aktörer, samt en fungerande skolskjutsverksamhet, är andra viktiga förutsättningar för att varje barn ska kunna delta i utbildning på lika villkor som andra. För barn med funktionsnedsättning har socialtjänsten ett stort ansvar för att barns rättigheter ska tillgodoses. Staden behöver stärka och utveckla barnrättsperspektivet vid såväl myndighetsutövning som vid verkställighet.

Barn i osäkra boendeförhållanden

Barn i familjer som lever under osäkra boendeförhållanden drabbas hårt, vilket medför konsekvenser som inte är förenliga med barnkonventionens krav. Att antalet barn i denna situation ökar är oroande. Barnen befinner sig i en mycket utsatt situation. Konsekvenserna för barn, hur barn upplever situationen, och rätten till information och delaktighet, bör bli en integrerad del av den särskilda handlingsplan för barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden. Socialtjänsten bör, så långt det är möjligt och är till barnets bästa, arbeta för att motverka uppbrott från skola, förskola och vänner. När uppbrott inte kan undvikas behöver kompensatoriska åtgärder övervägas för att motverka de problem som uppbrottet kan medföra.

Ensamkommande barn

Det finns risk för brister i hur ensamkommande barns rättigheter tillgodoses. Även om det enligt socialtjänstlagen ska göras en prövning i varje enskilt fall, är det viktigt att det i staden finns en samstämmighet både om vad gällande lagstiftning och om vad kommande ändringar i lagstiftningen generellt sett innebär. Det är angeläget att det arbete som pågår i staden med att prioritera och hitta gemensamma förhållningssätt i dessa frågor fortsätter. Framför allt handlar det om möjligheten att ge stöd till ensamkommande barn som fått eller riskerar att få avslag på ansökan om asyl och som fyller eller fyllt 18 år.

Nyanlända barn med familj och nyanlända som bor med annan familj

Situationen för nyanlända barn som bor med sin egen familj eller som placerats i annan familj bör synliggöras ur ett barnrättsperspektiv. Barn i familjer har inte samma tillgång till information som barn som placerats på boenden. Barn som bor hos andra familjer, ibland släktingar, saknar ofta andra kontakter. Det finns risk att det inte uppmärksammas om dessa barn inte får sina rättigheter tillgodosedda.

Begränsningar i barns tillgång till förskola

Deltagande i förskolan är betydelsefullt för barns utveckling och lärande långt senare i livet. Några hundra barn i Sverige – i Stockholms stad, enligt uppgift, något tiotal – stängs dock varje år av från förskolan för att deras föräldrar inte betalar avgiften. Barnombudsmannen anser att stadens hantering av obetalda förskoleavgifter inte ska drabba barnen och deras möjlighet att gå kvar i förskolan. Det är angeläget att alla barn ges möjlighet att delta i förskoleverksamhet, även papperslösa barn.

Barn som upplever våld och övergrepp

Enligt stadens socialtjänstinspektörer kvalitetsgranskning 2016 inleds inte alltid utredningar vid misstanke om att ett barn upplevt våld, trots författningskrav. Det är allvarligt. Uppgifter tyder på att barns och ungas tillgång till stöd och hjälp inte är likvärdig i staden. Detta är oroande. Vid misstanke om ett brott mot barnet får det inte spela någon roll var i staden ett barn bor för om polisanmälan görs eller inte. Det är angeläget att staden säkerställer att alla barn i staden bemöts likvärdigt och icke-diskriminerande och att de kan få stöd utifrån barnets individuella behov. Stadsövergripande verksamheter som bland annat Barnahus Stockholm har viktiga samordnande funktioner när det gäller barns rättigheter.

1. FN:s konvention om barnets rättigheter

Den internationella barnkonventionen anger barnets grundläggande rättigheter, till exempel att få gå i skola och att inte utsättas för våld. Konventionen antogs enhälligt av FN:s generalförsamling 1989. Rättigheterna är barnets, inte barns – det handlar om varje enskilt barn. Nästan alla länder har ratificerat konventionen, alltså bundit sig folkrättsligt till att förverkliga den. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990, som ett av de första länderna. Barnkonventionen gäller för alla barn, flickor och pojkar, under 18 år.

Ungefär fyra femtedelar av konventionens 54 artiklar slår fast barnets rättigheter, och resten handlar om hur staterna skall arbeta med konventionen. Artikel 2, 3, 6 och 12 kallas för de fyra grundprinciperna, som vägleder tolkningen av övriga artiklar.

- Artikel 2: *Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.*
- Artikel 3: *Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.*
- Artikel 6: *Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.*
- Artikel 12-15: *Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet ska respekteras.*

I konventionens artikel 4 står också att *staterna till det yttersta av sina tillgängliga resurser ska söka förverkliga barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter.*

Barns rättigheter är inte bara viktiga inom verksamheter med tydligt fokus på barn, som barnomsorg, skola och socialtjänst. Barn och ungas rättigheter och inflytande är också viktiga inom till exempel idrott, kultur, samhälls- och bostadsplanering, trafik- och miljöfrågor. Detta i sin tur kräver att stadens personal har kunskap om barns villkor och om barns rättigheter.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 12

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

En kortversion av barnkonventionen går att läsa i slutet på denna rapport.

Sverige har fått kritik av FN:s kommitté för barnets rättigheter som övervakar ländernas arbete med barnkonventionen. Det gäller bland annat de skillnader som finns i kommuners och landstings arbete som leder till att barn inte har lika tillgång till stöd och tjänster. (*Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden, Committee on the Rights of the Child, 2015.*) Utredningen Barnkonventionen blir svensk lag har framfört att barn sällan ses som bärare av sina egna rättigheter. Tydligast är bristerna vid tillämpningen av principen att barn har rätt att få vara delaktiga och uttrycka sina åsikter (*Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19*).

Barnkonventionen är utgångspunkten för allt barnrättsarbete, och för denna rapport.

2. Barnkonventionen i Stockholms stad

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 12

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Barnkonventionen kräver att samtliga beslut prövas med barns bästa i åtanke. Detta i sin tur kräver att en kommun fattar beslut om att implementera arbetsmetoder i det dagliga arbetet, på alla nivåer. I det här kapitlet ställs tre frågor. Vilka övergripande och strukturella beslut har kommunfullmäktige i Stockholm tagit? Vilka mål har staden ställt upp för barnrättsarbetet? Och vilka avtryck har beslut och mål satt i verksamhetsberättelser från stadens nämnder de senaste åren?

Barnrättsarbetets förankring i Stockholms stad i summeras i slutet av kapitlet.

2.1 Kommunfullmäktiges beslut

Om Stockholms stad ska kunna ta till vara varje barns rättigheter enligt barnkonventionen krävs att den vidtar en rad åtgärder. Om ”barnets bästa ska komma i första rummet”, som barnkonventionen kräver, bör staden pröva beslut med barnets bästa som utgångspunkt – den måste analysera konsekvenser av beslut och göra aktiva prioriteringar för barnets bästa. Staden behöver också sprida kunskaper om barnkonventionen till barn och vuxna. Stadens medarbetare bör alltså känna till och arbeta för konventionen och behöver ta del av forskning och beprövad erfarenhet om barn. Om barn ska få ”uttrycka sin mening i alla frågor som berör det”, bör staden inhämta barns synpunkter och skapa former för barns delaktighet. Den bör skaffa sig en helhetssyn på barnets bästa och dess olika delar måste samverka. Dessutom bör staden arbeta med uppföljning och utvärdering ur ett barnrättsperspektiv.

Vilka beslut om de här åtgärderna har staden då fattat? Finns, först och främst, övergripande beslut om att barnkonventionen ska styra stadens arbete?

Från 2015 har budgeten angett mål för barnets rättigheter enligt barnkonventionen. I budgeten för 2017 fastslås att staden ska respektera och leva upp till barnkonventionens krav: ett av målen för verksamheterna är att ”Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention.” (Budget för Stockholms stad 2017, Inl:14)

Under 2017 avser staden att besluta om ett program för barnets rättigheter och inflytande. Detta blir ett styrdokument för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser. Programmet syftar till att tydliggöra stadens övergripande inriktning för arbetet.

I budgeten för 2017 står att:

”Barns rättigheter ska vara centrala för alla politikområden. [...] Under året ska en strategi för barnets rättigheter beslutas och implementeras. Med ökade resurser och ambitioner inom skola och välfärd förstärks förutsättningarna att se varje barns behov. Varje barn har rätt att göra sin röst hörd. Stadens verksamheter ska lyssna till barns erfarenheter och använda dessa när verksamheterna utvecklas.” (Budget för Stockholms stad 2017, Inl:14)

”Alla barn ska ha lika goda möjligheter oavsett bakgrund. Stadens verksamheter ska bidra till att skapa uppväxtvillkor som ger alla barn samma chans och därigenom värna barnets rättigheter. Satsningar på att höja kvaliteten i skola och förskola är grundläggande för detta, men även beslutsfattande inom andra politikområden påverkar möjligheten att nå målet. Den kommande strategin för barns rättigheter ska vara en utgångspunkt för verksamheterna.” (Budget för Stockholms stad 2017, Inl:4)

Barnperspektivet ska tillämpas i alla verksamheter, enligt budgeten:

”Barnperspektivet ska genomsyra alla stadens verksamheter. Det finns tydliga samband mellan barns uppväxtvillkor och levnadsvillkor senare i livet. ... Barns och ungas engagemang ska uppmuntras och deras inflytande i samhället ska stärkas. Nämnder och bolagsstyrelser ska utveckla gemensamma samverkansformer och utvecklingsprojekt för att goda förutsättningar att växa upp ska finnas för alla barn i Stockholm. I stadsutvecklingen ska barnkonsekvensanalyser göras” (Budget 2017 för Stockholms stad, Inl:27).

Därmed har kommunfullmäktige slagit fast att barnrättsperspektivet ska vara en del av vardagen i Stockholms stad.

I staden finns också flera stadsövergripande styrdokument som stärker barns rättigheter. Exempel på det är *Kultur i ögonhöjd*, ett program för barn och ungdomskultur i staden. Stadens program mot våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2020 framhåller att stöd och skydd ska ges till barn som har upplevt våld. Ytterligare exempel är Stockholms stads kemikalieplan 2014–2019 där barns vardag är ett prioriterat insatsområde och som pekar ut åtgärder som särskilt ska skydda barn. Under 2017 förväntas dessutom beslut fattas om *Staden i ögonhöjd* – ett styrdokument som syftar till att stärka att barn och ungas behov uppfylls i staden verksamheter och deras delaktighet i stadsutvecklingsfrågor.

Att Stockholms stad valt att inrätta en egen barnombudsman kan också ses som ett uttryck för stadens engagemang.

Barnombudsmannens kommentarer

Staden har tagit en rad av de strategiska beslut som är nödvändiga för att klara de krav barnkonventionen ställer. Det finns tydliga mål och inriktningar i stadens budget och barnrättsarbetet lyfts fram i flera andra styrdokument. Det ger staden goda förutsättningar att leva upp till barnkonventionen.

2.2 Inventering av mål och uppföljning

För att kunna åttlyda barnkonventionens krav att ge alla barn samma rättigheter krävs att Stockholms stad vet hur beslut påverkar olika grupper av barn. För att få kunskap om hur det ser ut för barn behöver kartläggningar och datainsamlingar göras som synliggör skillnader och förändringar i barns uppväxtvillkor. Vilka mål har staden formulerat för att barns rättigheter ska tas till vara, och hur mäts om målen uppfylls?

De två mål i stadens budget som har störst bäring på barns villkor och barns

"Mål 1.1 Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor"

Andel förskollärare av antal anställda
Antal förskolebarn per anställd (årsarbetare)
Andel förskollärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik
Andel grundskollärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik
Antal barn per grupp
Andel elever i årskurs 9 som uppnått målen i alla ämnen
Andel elever som är behöriga till nationella program
Andel elever i årskurs 6 som nått målen i alla ämnen
Andel elever i årskurs 8 som känner sig trygga i skolan
Andel legitimerade lärare i skolan
Andel elever med gymnasieexamen
Andel legitimerade lärare i gymnasieskolan
Andel gymnasieelever som är trygga i skolan
Andel förskolor med mindre än 25% förskollärare
Andel barn som lever i familjer med ekonomiskt bistånd
Andel enheter som genomför systematiskt barnsäkerhetsarbete

"1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla"

Andel barn och ungdomar som varit aktuella för insatser inom individ- och familjeomsorgen (utredningstyp BoU eller Vu en) och som inte är aktuella 12 månader efter avslutad insats)
(inom IoF, BoU och Vuxna 0-19 år
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder tobak
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder alkohol
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder narkotika

"1.5 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla"

Andel ungdomar (10-17) som upplever att de har tillgång till meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter

"1.6 Alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande"

Andel ungdomar (10-17) som upplever att de har tillgång till meningsfulla kulturaktiviteter
Antal elevplatser i Kulturskolans avgiftsbelagda verksamhet för barn och unga

"2.5 Stockholms miljö är giftfri"

Andel av stadens förskolor som har genomfört alla åtgärder på nivå 1 enligt kemikaliecentrums vägledning för kemikaliesmart förskola

3.3 Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva"

Antal ungdomar som fått sommarjobb i stadens regi

"4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention"

Andel elever i årskurs 5 som känner till sina rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention
Andel elever i årskurs 8 som känner till sina rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention
Andel elever i årskurs 2 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier
Andel elever i årskurs 5 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier
Andel elever i årskurs 8 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier
Andel elever i årskurs 2 på gymnasiet som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier

"4.7 Stockholm är en demokratisk stad där invånare har inflytande"

Andel elever i årskurs 8 som anser att de har inflytande i skolan

rättigheter är mål 1.1, *"Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor"* och mål 4.4, *"Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention"*. Men dessa mål ger inte hela bilden av barnrättsarbetet, som är tänkt att genomsyra hela stadens arbete, enligt kommunfullmäktiges beslut. Flera andra mål som är relevanta för barnrättsarbetet finns också. Barnombudsmannen har därför inventerat kommunfullmäktiges mål och indikatorer för uppföljning och sammanställt en lista över mål och indikatorer för 2016 som bedöms relevanta.

Målen har blivit fler de senaste åren, och från och med 2016 redovisas utfallen könsuppdelat.

God statistik om barns villkor finns också i Stockholmsenkäten, som är en omfattande enkät om ungdomars hälsa och levnadsförhållanden. En del data därifrån används för uppföljning av kommunfullmäktiges mål. I Stockholm följs barnrättsarbetet upp genom uppföljningen av kommunfullmäktiges budget och genom barnombudsmannens rapporter.

Barnombudsmannens kommentarer

Staden har formulerat en bred och växande grupp mål som krävs för att klara barnrättsarbetet, vars utfall mäts med en omfattande rad indikatorer, vilket är tillfredsställande. Mål och indikatorer är väl utvecklade.

2.3 Facknämnders och stadsdelsnämnders verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser

Vilket avtryck gör barnkonventionen i nämndernas verksamhetsberättelser? Och hur utvecklas detta med tiden? Barnombudsmannen har granskat facknämndernas verksamhetsberättelser för 2015 och 2016, och verksamhetsplaner för 2017, och jämfört hur skrivningar om barnrättsarbete fått ta plats år för år.

I tabellen nedan har barnombudsmannen noterat om nämnderna rapporterat om de två mål som har störst bäring på barns villkor är mål 1.1, *"Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor"*, och mål 4.4, *"Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention"*. I tabellen noteras också om barnkonventionen och barnkonsekvensanalyser omnämnts, samt om behovet att höja kompetensen hos medarbetarna i barnrättsfrågor tagits upp. Barnombudsmannen är medveten om att detta är en grov skattning, och om att beskrivningar av arbete för barns rättigheter kan återfinnas under andra beteckningar. Sammanställningen ger dock en bild av utvecklingen.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Läsanvisning till tabellerna

- **Kolumn A** visar om mål 1.1, "Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor", nämns i texterna.
- **Kolumn B** visar om mål 4.4 (som år 2015 var mål 4.3), "Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention" nämns.
- **Kolumn C** visar om barnkonsekvenser, BK, nämns.
- **Kolumn D** noterar om barnkonsekvensanalyser, BKA, nämns under mål 4.3/4.4.
- **Kolumn E** visar om insatser för kompetensutveckling av personal i fråga om barnkonventionen nämns under mål 4.3/4.4.

Verksamhetsberättelse 2015

	A	B	C	D	E
	Mål 1.1 nämns	Mål 4.3/4.4 nämns	BK nämns	BKA nämns	Kompetens-utv. nämns
Arbetsmarknadsnämnden		Ja	Ja		
Exploateringsnämnden			Ja	Ja	
Fastighetsnämnden		Ja	Ja	Ja	
Idrottsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Kulturnämnden	Ja	Ja	Ja		
Kyrkogårdsnämnden					
Miljö- och hälsoskyddsnämnden					
Servicenämnden					
Socialnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsarkivet		Ja			
Stadsbyggnadsnämnden			Ja	Ja	
Trafiknämnden		Ja	Ja		
Utbildningsnämnden			Ja		
Äldrenämnden		Ja	Ja		
Överförmyndarnämnden		Ja	Ja		Ja

Verksamhetsberättelse 2016

	A	B	C	D	E
	Mål 1.1 nämns	Mål 4.4 nämns	BK nämns	BKA nämns	Kompetens-utv. nämns
Arbetsmarknadsnämnden		Ja	Ja		Ja
Exploateringsnämnden		Ja	Ja	Ja	
Fastighetsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Idrottsnämnden		Ja	Ja	Ja	Ja
Kulturnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Kyrkogårdsnämnden					
Miljö- och hälsoskyddsnämnden		Ja	Ja	Ja	
Servicenämnden			Ja		
Socialnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsarkivet	Ja		Ja	Ja	
Stadsbyggnadsnämnden		Ja	Ja	Ja	
Trafiknämnden		Ja	Ja	Ja	Ja
Utbildningsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Äldrenämnden					
Överförmyndarnämnden		Ja	Ja	Ja	Ja

Verksamhetsplan 2017

	A	B	C	D	E
	Mål 1.1 nämns	Mål 4.4 nämns	BK nämns	BKA nämns	Kompetens-utv. nämns
Arbetsmarknadsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Exploateringsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Fastighetsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Idrottsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kulturnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kyrkogårdsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Miljö- och hälsoskydds-nämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Servicenämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Socialnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Stadsbyggnadsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Trafiknämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Utbildningsnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	
Äldrenämnden	Ja	Ja	Ja		Ja
Överförmyndarnämnden	Ja	Ja	Ja	Ja	

Underlaget ger en tydlig bild av att barnrättsarbetet utvecklas och tar allt större plats i nämndernas rapporteringar. Med tiden nämner allt fler nämnder mål 1.1, "Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor", och mål 4.4 "Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention". År 2015 rapporterar några nämnder att de börjat förbereda sig på att göra barnkonsekvensanalyser. Idrottsnämndens verksamhetsberättelse 2015, liksom socialnämndens och stadsbyggnadsnämndens, har alla aktivt inhämtat barns synpunkter och låtit dessa påverka beslut.

I verksamhetsberättelserna för 2016 skrivs allt oftare om barnperspektiv och hur nämnderna utfört olika aktiviteter med detta i åtanke. 2016 är *barnkonsekvensanalys* ett återkommande begrepp. I verksamhetsplanerna för 2017 skriver alla nämnder om barnkonventionen. Efter hand som nämnderna tillämpar barnperspektiv oftare, alltså mer systematiskt ser sin egen verksamhet med barns ögon, kommer mer utvecklade resonemang om barnrättsarbetet. Ett av flera föredömliga exempel är kyrkogårdsnämnden, som i verksamhetsplanen för 2017 enkelt men insiktsfullt skriver: "Att besöka en anhörigs grav eller delta vid en begravningsceremoni kan te sig både skrämmande och främmande. Det är därför viktigt att möta barnets föreställningsvärld. Servicestationer utrustas med vattenkannor och redskap som är barnanpassade så att de kan delta i skötseln av en anhörigs grav. Vid utformningen av den nya begravningsplatsen på Järva vägs barnens behov in."

Barnombudsmannen har även granskat stadsdelsnämndernas verksamhetsberättelser. Samtliga stadsdelsnämnder rapporterar under de aktuella målen (1.1 och 4.3/4.4). Därför är det inte meningsfullt att sammanställa en tabell som den ovan, som jämför facknämnderna. Det är dock tydligt att samtliga stadsdelsnämnder skriver mer och fylligare om frågorna med tiden.

Läsanvisning till tabellen

• **Kolumn A** visar om mål 1.1, "Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor", nämns i texterna.

• **Kolumn B** visar om mål 4.4 (som år 2015 var mål 4.3), "Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention" nämns.

• **Kolumn C** visar om barnkonsekvenser, BK, nämns.

• **Kolumn D** noterar om barnkonsekvensanalyser, BKA, nämns under mål 4.3/4.4.

• **Kolumn E** visar om insatser för kompetensutveckling av personal i fråga om barnkonventionen nämns under mål 4.3/4.4.

Artikel 12

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Barnombudsmannens kommentarer

Barnrättsarbetet sätter allt tydligare avtryck i verksamhetsberättelserna. Det övervägande intrycket är att barnrättsarbetet har utvecklats i god takt de senaste åren, även om arbete återstår med att utveckla arbetsmetoder som på ett systematiskt och långsiktigt sätt kan stärka barnets rättigheter i beslut och åtgärder, och med att följa upp dessa åtgärder.

2.4 Barnrättsarbetets förankring

Hur väl har barnrättsarbetet implementerats? Följande checklista kan vara lämplig för att skaffa överblick över hur barnrättsarbetet utvecklas i en kommun. Checklistan är hämtad från Sveriges Kommuner och Landsting och Det regionala nätverket för barns och ungas rättigheter i Stockholm och Sörmland. Den tar upp en rad av de åtgärder en kommun måste vidta, på alla nivåer.

Barnombudsmannen har stämt av utvecklingen i Stockholms stad mot listan, mot bakgrund av analysen i detta kapitel och sina egna erfarenheter. Omdömen på enskilda punkter kan förstås diskuteras, men checklistan kan ändå vara användbar i analysen. Många av punkterna i listan kan bockas av för Stockholms stads del: Kommunfullmäktige har beslutat att utgå från konventionen i det dag-

Checklista för barnrättsarbete

Barnrättsarbetet är förankrat i den politiska ledningen

Kommunfullmäktige har beslutat att utgå från konventionen i det dagliga arbetet.

Budgeten har ett barnrättsperspektiv.

De förtroendevalda har grundläggande kunskaper om konventionen.

Kunskap och statistik om barns villkor tjänar som underlag för beslut.

Barnrättsarbetet revideras regelbundet.

Det finns beslut om att barn ska få komma till tals i frågor som berör dem.

Barnrättsarbetet är långsiktigt

En centralt placerad person har till uppgift att driva barnrättsfrågor.

Tydliga strukturer för genomförande av barnrättsarbetet finns.

En långsiktig plan för arbetet finns.

Den långsiktiga planen är tvärpolitiskt förankrad.

Barn och unga deltog när den långsiktiga planen togs fram.

En barnvänlig version av budgeten finns.

Rutiner att informera barn om deras rättigheter finns.

Rutiner att informera vårdnadshavare om barns rättigheter finns.

Barnkonventionen är väl förankrad i hela organisationen

Medarbetare har tillräckliga kunskaper om konventionen.

Barnrättsfrågor diskuteras i centrala fora.

Kunskapen om barns villkor är god

Rutiner för att inhämta barns synpunkter finns.

Barnkonsekvensanalyser är rutin.

Utsatta grupper har identifierats.

Rutiner för att skaffa information om barns villkor finns.

Rutiner att lyssna på enskilda barn i ärenden som berör dem finns.

liga arbetet. Statistik om barns villkor tjänar som underlag för beslut. En centralt placerad person, barnombudsmannen, har till uppgift att driva barnrättsfrågor. Ett långsiktigt program för barnrättsarbetet och rutiner att lyssna på enskilda barn i ärenden som berör dem är under utveckling. Däremot finns ingen barnvänlig version av budgeten. Den statliga myndigheten Barnombudsmannen, BO, har fått i uppdrag av regeringen att under 2017–2019 stödja kommuner och landsting med vägledning, kunskap och utveckling av arbetsformer. Med anledning av detta finns skäl för Stockholms stad att värdera sitt behov av kompetenshöjning, vilket också omnämns i flera verksamhetsberättelser.

Barnombudsmannens kommentarer

Staden uppfyller redan eller har utvecklingsarbete på gång gällande de allra flesta punkter i SKL:s checklista för barnrättsarbetets utveckling.

Barnrättsarbetet är förankrat hos den politiska ledningen och rutiner för arbetet börjar växa fram. Arbetet för att öka barns deltagande och barns kunskaper om sina rättigheter pågår.

Stockholms stad avser besluta om ett program för att garantera barnets rättigheter och inflytande. Programmet är ett stöd för barnrättsarbetet.

Barnkonsekvensanalyser kunde utföras oftare, men rutiner för det arbetet tas fram och analyserna börjar bli en integrerad del av arbetet på allt fler håll. Enligt barnombudsmannens bedömning har staden tagit många väsentliga beslut men en del återstår att göra i Stockholms stad. Stadens nämnder och bolag bör bland annat se över behovet av utbildning i barnrättsfrågor.

3. Hur mår Stockholms barn?

De allra flesta barn i Stockholm har det bra, går i en bra skola, har en fritid de trivs med och är trygga. Staden arbetar engagerat för att förbättra barns livsvillkor. Men det finns omständigheter som kan förbättras.

Ett omfattande arbete pågår i Stockholms stad med att ta större hänsyn till barns rättigheter, men det finns ändå tydliga skillnader mellan barn i olika stadsdelar, och mellan barn med olika förutsättningar utifrån kön, funktionsnedsättning, socioekonomisk bakgrund eller i vilket område av staden de bor i. Det gäller inskrivningsgraden i förskolan, möjligheten att uppnå kunskapsmålen i skolan, att ha en meningsfull fritid, att känna sig trygg och ha en god hälsa. (Se till exempel Skillnadernas Stockholm, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2015). I Stockholms län uppger också allt fler flickor att de lider av psykisk ohälsa (Stockholmsenkäten 2016).

Detta kapitel handlar om barn i Stockholms stad generellt. Särskilda grupper av barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda berörs i kapitel 4.

3.1 Stadens indikatorer 2014–2016

Barnombudsmannen har sett över utfallet av de indikatorer som diskuteras i avsnitt 2.2, och som staden använder för att mäta effekterna av arbetet för stadens mål. I tabellen nedan har barnombudsmannen samlat utfall från verksamhetsberättelser och årsredovisningar för 2014 och framåt. Här finns uppgifter om hur stor andel barn som klarat målen i alla ämnen i årkurs 9, hur stor andel som känt sig trakasserade, hur stor andel som röker, och en hel del annat.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 31

Barnet har rätt till lek, vila och fritid.

Läsanvisning till tabellerna

Statistiken könsuppdelades från och med 2016. När någon ruta är tom är det för att statistiken inte samlats in av staden.

(Procentenheter, där inte annat anges)

"Mål 1.1 Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel förskollärare av antal anställda	39	38	39	2	36
Antal förskolebarn per anställd (årsarbetare)	4,9	4,7	4,9		
Andel förskollärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik			6		
Andel grundskollärare med kompetens inom genuspedagogik/normkritik			0,3		
Antal barn per grupp	15	15	15		
Andel elever i årskurs 9 som uppnått målen i alla ämnen	78	78	74	70	81
Andel elever som är behöriga till nationella program	86	85	82	78	89
Andel elever i årskurs 6 som nått målen i alla ämnen	80	82	82	81	84
Andel elever i årskurs 8 som känner sig trygga i skolan	82	82	82	86	79
Andel legitimerade lärare i skolan	86	72	74		
Andel elever med gymnasieexamen	89	89	89	85	91
Andel legitimerade lärare i gymnasieskolan	86	77	79		
Andel gymnasieelever som är trygga i skolan	91	89	90	90	89
Andel förskolor med mindre än 25% förskollärare		6	7		
Andel barn som lever i familjer med ekonomiskt bistånd	3,4	3,1	2,7		
Andel enheter som genomför systematiskt barnsäkerhetsarbete			100		

"1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel barn och ungdomar som varit aktuella för insatser inom individ- och familjeomsorgen (utredningstyp BoU eller Vu en) och som inte är aktuella 12 månader efter avslutad insats (inom IoF, BoU och Vuxna 0-19 år)	84		85	84	85
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder tobak	84		87	89	86
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder alkohol	55		62	67	58
Andel ungdomar som i Stockholmsenkäten uppger att de inte använder narkotika	89		91	89	93

"1.5 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel ungdomar (10-17) som upplever att de har tillgång till meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter		79	77	80	75

"1.6 Alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel ungdomar (10-17) som upplever att de har tillgång till meningsfulla kulturaktiviteter		75	83		
Antal elevplatser i Kulturskolans avgiftsbelagda verksamhet för barn och unga	15734	15876	16402		

Läsanvisning till tabellerna

Statistiken könsuppdelades från och med 2016. När någon ruta är tom är det för att statistiken inte samlats in av staden.

(Procentenheter, där inte annat anges)

"2.5 Stockholms miljö är giftfri"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel av stadens förskolor som har genomfört alla åtgärder på nivå 1 enligt kemikaliecentrums vägledning för kemikaliesmart förskola			98		

3.3 Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva"

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Antal ungdomar som fått sommarjobb i stadens regi	6200	8194	8156	4091	4065

"4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention "

	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel elever i årskurs 5 som känner till sina rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention			81	83	79
Andel elever i årskurs 8 som känner till sina rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention			47	51	44
Andel elever i årskurs 2 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier			64	63	67
Andel elever i årskurs 5 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier			72	71	74
Andel elever i årskurs 8 som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier			76	74	80
Andel elever i årskurs 2 på gymnasiet som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier			87	89	87

"4.7 Stockholm är en demokratisk stad där invånare har inflytande"

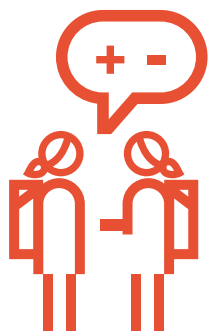
	2014	2015	2016		
			Totalt	Pojkar/ pojkar	Flickor/ flickor
Andel elever i årskurs 8 som anser att de har inflytande i skolan			64	63	67

Artikel 28-29

Barnet har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred, tolerans och vänskap mellan folken.

Artikel 33

Barnet har rätt att skyddas från olaglig användning av narkotika.

Tabellen visar på några anmärkningsvärda trender och på att resultaten skiljer sig en del mellan pojkar och flickor.

Väsentligt färre pojkar, 70 procent, än flickor, 81 procent, uppnår målen i alla ämnen i årskurs 9. I årskurs åtta uppgår 63 procent av pojkarna och 67 procent av flickorna att de har inflytande i skolan. Av flickorna svarar 80 procent att de inte blivit utsatta för kränkande behandling. För pojkarna i årskurs 8 är den siffran 74 procent. I en rapport från statliga BO berättar barn om att kränkningar för många är vardag. (Välkommen till verkligheten. Barn och unga om samhällets stöd vid kränkningar och trakasserier i skolan. Rapport från statliga myndigheten BO, 2015). När skolan, skolhuvudmannen eller myndigheter sätter in åtgärder, sker det över deras huvuden, enligt rapporten. *”Barn berättar att de saknar information och att de önskar att vuxna lyssnar så att stödet blir bra. Barn som vi träffat känner inte till att de kan vända sig till Skolinspektionen, Barn- och elevombudet BEO eller DO. Och för myndigheterna är det okänt hur ofta barn vänder sig till dem”*, skriver BO.

Andelen flickor och pojkar som säger att de inte använder droger ökar i princip för varje år. Vid den senaste mätningen, 2016, svarade 89 procent av pojkarna och 86 procent av flickorna att de inte använder tobak.

Färre flickor, 75 procent, än pojkar, 80 procent, svarar ja på frågan om de har tillgång till meningsfulla idrottsaktiviteter.

Statistiken visar också att 83 procent av pojkarna och 79 procent av flickorna i grundskolans årskurs 5 känner till sina rättigheter enligt barnkonventionen, vilket är en av förutsättningarna för att barnrättsarbetet ska fungera. Kännedom om rättigheterna är viktigt även för äldre elever, men i årskurs 8 känner färre, bara 51 procent av pojkarna och 44 procent av flickorna, till sina rättigheter.

Barnombudsmannens kommentarer

Utfallen visar på en glädjande trend vad gäller barns och ungdomars bruk av alkohol och tobak. Staden har arbetat länge både strategiskt och operativt med dessa frågor.

Barns känsla av trygghet, frihet från kränkningar och trakasserier, och inflytande i skolan måste förbättras, liksom barns kännedom om sina rättigheter enligt barnkonventionen. Det finns anledning att uppmärksamma skillnader på flickor och pojkars situation. Ett utvecklat arbete för jämställdhet och mot könsstereotypa normer krävs. Ibland krävs särskilda åtgärder för att förbättra situationen med fokus på flickor eller på pojkar.

3.2 Delaktighet

”Det spelar ingen roll att jag har rättigheter, om jag inte vet hur jag får ta del utav dem. Det har jag kommit på, på senare år.” – En pojke. (Statliga BO:s rapport Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkningar och hemlöshet”, 2016).

Barn är delaktiga när de känner till sina rättigheter och förstår hur de ska kunna ta tillvara dem. Delaktighet är en förutsättning för hela barnrättsarbetet. Det är också en nyckel till implementering av barnkonventionen – när nämnder på alla nivåer bestämmer sig för att inhämta barns synpunkter och låta dessa påverka arbetet växer barnvänliga rutiner fram. Då brukar också intresset för både barnkonventionen och barnkonsekvensanalyser öka, enligt vad barnombudsmannen kunnat observera.

Men Sverige har fått kritik när det gäller barns delaktighet. I förslaget att göra barnkonventionen till svensk lag görs gällande att myndigheter *”många gånger är otillgängliga för barn och inte heller anpassade till barns förutsättningar, vilket gör det svårt för barn att på egen hand utkräva sina rättigheter.”* Barns och ungas möjlighet att framföra klagomål och få sin sak prövad när deras rättigheter kränks är starkt begränsade, delvis på grund av att myndigheter inte är anpassade till barns förutsättningar och behov, enligt utredningen (Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19).

Barnombudsmannen har fått höra av både barn och vuxna att barn i Stockholms stad vill att deras delaktighet stärks. Barn säger i kontakter med Stockholms stads barnombudsman att de vill att deras synpunkter tas på allvar. De vill få begriplig återkoppling. Barn vill veta vart de ska vända sig när de vill påverka stadens verksamheter.

Ett exempel är vad elever i klass 5A Hjulsta grundskola våren 2016 uttryckte när de pratade med barnombudsmannen om barns kontakt med politiker, ”de som bestämmer”:

- *Vi vill få träffa politikerna och prata.*
- *De kan ha besökstid.*
- *Man borde kunna ringa och chatta med dem. Om de inte svarar ska vi tjata. Vi ska säga vad vi tycker och tänker,*
- *Vi vill ha en hemsida för barn om politiker.*

Barnkonventionen ger också uttryck för föräldrarnas ansvar att ta tillvara barnets rättigheter. Föräldrar behöver kunskap om barnkonventionen och det stöd som stadens verksamheter kan ge. *”För att det ska gå bra för barnen måste man nå föräldrarna först”*, som en förälder uttryckt det i ett samtal med föräldrar och vårdnadshavare på Gullingeskolan, som Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, utbildningsförvaltningen, idrottsförvaltningen och kulturförvaltningen bjudit in till.

Dock säger 67 procent av pojkarna och 63 procent av flickorna i årskurs åtta att de saknar inflytande i skolan, enligt stadens egen indikator (se avsnitt 3.1).

Arbetet för barns rättigheter har å andra sidan resulterat i en lång rad beslut och aktiviteter som fört frågan framåt. Några exempel:

- Stadsbyggnadskontoret har under samrådsperioden av den nya översiktsplanen genomfört barn- och ungdomssamråd med sammanlagt 350 barn och unga. Det är första gången barn och ungas tankar och idéer blir diarieförda och bemötta i den samrådsredogörelsen.
- *”Här leker vi!”* är en webbenkät om hur stadens grönområden, parker och lekplatser används av barn och unga, pedagoger samt vårdnadshavare. Resultatet ökar förståelsen av hur barn, ungdomar och alla andra rör sig i staden. Det kan även ligga till grund för den fortsatta planeringen av staden, oavsett om det gäller nya bostadsområden, parkupprustningar eller andra satsningar.
- Flera förvaltningar har, tillsammans med barn, tagit fram information om sin verksamhet att använda i arbetet med frågor som berör barn.
- *”Pimp My Soc”*. Barnrättsorganisationen Maskrosbarn har hjälpt stadsdelsnämnderna att inreda besöksrum utifrån barns och ungas önskemål. En mysig, varm och hemtrevlig miljö gör att barn och unga känner sig väl bemötta och välkomnade. Det underlättar samtal om svåra saker.

Artikel 12

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Artikel 18

Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnet bästa ska för dem komma i första rummet.

- Socialförvaltningen har tagit fram ett utbildningsmaterial för utredande samtal med barn och unga. Materialet som finns på stockholm.se är främst avsett för socialtjänsten men kan även ge tips till andra verksamheter som förbereder samtal med barn.
- Södermalms stadsdelsnämnd erbjuder barn som är aktuella inom socialtjänsten ett barnombud från föreningen Maskrosbarn. Barnombudet fungerar som stöd för barnet i kontakterna med socialtjänsten.

**Barnombudsmannen har under vårterminen 2016 frågat barn:
Vad tycker du är viktigt för dig som är barn? Vad är ett bra liv för dig?**

Några röster från elever i klass 1G, en hörselklass i Alviksskolan:

”En bättre väg att gå från parkeringen till skolan.
 Att det är rent på toaletterna i skolan.
 Att ha en mamma och en pappa.
 Att det finns ett övergångsställe där man bor.
 Att man har varandra.
 Att man inte svär i skolan.
 Att man får gå i skolan.
 Att man har iPads och att inga tjuvar tar dem.
 Det är inte bra att kasta snöboll på någon som inte vill det.
 Att få vara med kompisar.
 Det är inte bra med krig.
 Att ha säkrare gungor i skolan.
 Att få mat.
 Att ambulansen kommer när man gjort sig illa.
 FN är viktigt för att det ska vara fred.
 Att brandkåren finns.”

Några röster från klass 7-9 G, en särskoleklass i Hökarängsskolan:

”Att ha vänner, kunna umgås och inte bli kränkt.
 Att få vara annorlunda.
 Att alla får leva som de själva vill.
 Att få nya upplevelser, prova nya saker, resa.
 Att man hjälper varandra.
 Att man kan tro på sig själv, att det jag känner betyder något.
 Att man får ha vilka kläder man vill.
 Att spela mer PS4, spela data och slappa.
 Att man får tro på vilken religion man vill.
 Att man är snäll mot djuren.
 Att om man har varit med om krig, får söka hjälp.
 Att man inte lägger ut bilder på andra på nätet.
 Att gamla gubbar inte tar kontakt med unga flickor på nätet.
 Att ingen lämnas utanför.
 Att inte prata illa om människor som är handikappade eller skadade.”

Barnombudsmannens kommentarer

Barn är delaktiga när de känner till sina rättigheter och förstår hur de ska kunna ta tillvara dem. Barns deltagande är en nyckel i arbetet med att implementera barnkonventionen. Det bör finnas forum för barns inflytande som de själva är med och utformar. Barn bör kunna kontakta de verksamheter som

vänder sig till barn för att lämna synpunkter och ställa frågor. Arbetet för barns delaktighet har resulterat en lång rad beslut och aktiviteter i stadens verksamheter som fört frågan framåt. Men arbetet med att informera barn om deras rättigheter, och med att förenkla barns kontakter med Stockholms stad, behöver fortsätta, och intensifieras.

3.3 Psykisk ohälsa

Andel som är ledsna och deppiga utan att veta varför

		2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Åk 9	Pojke	11	14	14	13	14	14	15
	Flicka	32	35	33	31	34	40	38

		2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Gy 2	Pojke	14	15	13	15	15	19	18
	Flicka	34	34	33	33	35	37	42

Källa: Stockholmsenkäten

Allt fler flickor säger i Stockholmsenkäten att de ofta inte mår bra, att det är ledsna och deppiga utan att veta varför. Andelen flickor som säger att de inte mår bra är dubbelt så stor som bland pojkarna. Den psykiska ohälsan bland pojkar ökar också men långsammare. Orsaken till ungas psykiska ohälsa är omdiskuterad. Samhällets krav på flickor att leva upp till strikta normer om utseende och beteende, förstärkt av de sociala mediernas utbredning, har i många sammanhang föreslagits vara en förklaring till den särskilt bekymmersamma trenden bland flickor.

Könsstereotypa normer, trakasserier och mobbning drabbar ofta hbtq-personer under 18 år särskilt hårt, enligt dåvarande Ungdomsstyrelsen som idag heter Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Ett tecken på detta är att 25 procent av unga homosexuella och bisexuella kvinnor i åldern 16–29 år uppger att de har försökt begå självmord. Motsvarande andel för heterosexuella unga kvinnor i åldern 16–29 år är 8 procent. Det är dock viktigt att inte göra allt för enkla generaliseringar – trots att en stor grupp unga homosexuella, bisexuella och transpersoner mår dåligt, mår majoriteten bra och har en god hälsa. Men den majoriteten är betydligt mindre än bland befolkningen som helhet. Detta påverkar deras psykiska hälsa negativt. (*Hon hen han – en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner, Ungdomsstyrelsen, 2010:2*)

Barnombudsmannens kommentarer

Den ökade ohälsan bland i synnerhet flickor men också hos pojkar, och bland unga hbtq-personer, aktualiserar värdet av Stockholms stads arbete mot kränkande behandling och trakasserier. Att motverka exkludering och öka barns känsla av att ha makt över sitt eget liv kan bidra till att motverka ohälsan. Arbetet för att alla ska respekteras som de är, och mot könsstereotypa normer, behöver intensifieras. Det gäller också arbetet för att öka barns kännedom om sina rättigheter och därmed deras deltagande. Skolan och elevhälsan är viktiga i detta arbete.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 23

Alla barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som gör det möjligt för dem att delta aktivt i samhället.

4. Barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda

På några områden har Stockholms stads barnombudsman sett brister, kommit i kontakt med utsatta grupper, eller fått signaler från stadens medarbetare om grupper av barn som behöver mer hjälp och stöd, och där barnets rättigheter riskerar att kränkas. Dessa grupper berörs i detta kapitel.

4.1 Barn med funktionsnedsättning

Barnkonventionen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning understryker att barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt rätt att få delta i samhället på lika villkor. För att utöva denna rättighet ska de erbjudas stöd som är anpassat till deras funktionsnedsättning och ålder. I artikel 2 i barnkonventionen nämns funktionsnedsättning uttryckligen som en diskrimineringsgrund, enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter, just för att barn med funktionsnedsättning är en av de mest utsatta grupperna.

Flera studier visar att barn med funktionsnedsättning som grupp har sämre levnadsvillkor än andra barn på flera områden. I sin senaste granskning av Sverige 2015 uttrycker FN:s kommitté för barnets rättigheter oro över att professionella som möter barn med funktionsnedsättning saknar nödvändiga kunskaper. Studier visar också att det finns stora brister i kunskap om flickors symptom vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och att flickor inte får stöd. Åtgärder behöver vidtas för att garantera rätten för varje barn att uttrycka sig och att få åsikterna beaktade. Rätten till information behöver säkerställas (*Respekt – barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd, rapport från statliga BO, 2016*).

Barn med funktionsnedsättning får inte alltid det stöd de behöver för att nå så långt som möjligt i skolan. Bristande tillgänglighet pekas ut som en av orsakerna till detta. Elever med funktionsnedsättning kan få vänta länge innan de får det stöd de har rätt till. En viktig förklaring till de ojämlika möjligheterna till utbildning är vantrivsel i skolan och förekomsten av kränkningar, mobbning och fysiskt våld. Det rapporteras också om kränkningar och fysiskt våld från skol- och stödpersonal (*En funktionshinderpolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, Myndigheten för delaktighet, 2016*).

Barnombudsmannens kommentarer

Varje barn med funktionsnedsättning har rätt till sådana förutsättningar att de kan utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt, på lika villkor som andra barn.

Staden bör säkerställa att barn med funktionsnedsättning kan nå målen genom tillgång till utbildning av god kvalitet i tillgängliga lokaler. Det ska finnas tillgång till särskilt stöd för varje barn, flicka och pojke, som behöver det. Kunskapen hos lärare och övrig skolpersonal om hur funktionshinder kan förebyggas och avhjälpas behöver öka så att en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö kan skapas. En väl fungerande samverkan mellan olika skolenheter och skolformer, mellan skolan och andra aktörer, samt en fungerande skolskjut-

sverksamhet är andra viktiga förutsättningar för att varje barn ska kunna delta i utbildning på lika villkor som andra.

Socialtjänsten har ett stort ansvar för att tillgodose barns rättigheter när det gäller barn med funktionsnedsättning. Staden behöver stärka och utveckla barnrättsperspektivet vid såväl myndighetsutövning som verkställighet.

4.2 Barn i osäkra boendeförhållanden

Antalet barnfamiljer som lever under tillfälliga och otrygga boendeförhållanden ökar i staden enligt uppgifter från socialförvaltningen till barnombudsmannen. Barnombudsmannen får ofta frågor om hur handläggare kan förhålla sig till de barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden, och om barns rättigheter enligt barnkonventionen.

Stadens definition av barnfamiljer som saknar stadigvarande bostad lyder: *”Familjer eller ensamstående med hemmavarande barn under 18 år som saknar egen eller förhyrd bostad och som inte bor i något stadigvarande andrahands- eller inneboendekontrakt och därför är hänvisade till tillfälliga boendialternativ. Dessutom familjer eller ensamstående med barn som vistas på institutioner, i familjehem eller annan vårdinrättning och inte har någon ordnad bostad vid utskrivning”*. Barn bor tillfälligt i försökslägenhet, vandrarhem, behandlingshem, hos Stiftelsen hotellhem eller i något annat tillfälligt alternativ. Orsakerna kan vara separationer, våld i nära relationer, upphört andrahandskontrakt, eller annan orsak (*Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2015, Stockholms stad 2016*).

Statliga BO:s rapport *”Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkning och hemlöshet”* redogör för vad som händer med de barn som blir vräkt från sina bostäder och hur barnen själva tänker om sin situation. Barn berättar om sina kontakter med socialtjänsten och upplevelser av att socialtjänsten inte lyssnat, vare sig under eller efter vräkningen, att de inte haft någon egen kontakt med socialtjänsten och inte fått någon information. Att inte få information om framtiden kan leda till att barnet är oroligt hela tiden. Att leva under osäkra boendeförhållanden innebär att kontinuitet och trygghet försvinner till exempel genom uppbrott från förskola och skola. Situationen kan påverka skolgången mycket negativt, vilket får långsiktiga följder för barnets utveckling. Utrymme för vila, lek och studier beskärs.

I stadens budget för 2017 anges att en särskild handlingsplan för barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden ska tas fram.

Antalet barn som berörs av formella vräkningar i Stockholm stad är en liten del av alla barn som lever under osäkra boendeförhållanden. Vräkningarna drabbar några tiotal, och antalet har minskat efter en topp 2012. Nationellt minskar antalet vräkningar som berör barn snabbt, enligt Kronofogdemyndigheten, som sammanställer statistiken. Förebyggande arbete och nära personliga kontakter med hyresgäster som har svårt att betala hyran har visat sig effektivt, enligt myndigheten. I en stor majoritet av landets kommuner har inga barn alls berörts av en vräkning under första halvåret 2016.

Barnombudsmannens kommentarer

Barn i familjer som lever under osäkra boendeförhållanden drabbas hårt, vilket medför konsekvenser som inte är förenliga med barnkonventionens krav. Att antalet barn i denna situation ökar är oroande. Barnen befinner sig i en

Artikel 26-27

Varje barn har rätt till den levnadsstandard som är skälig för att trygga barnets utveckling. Föräldrarna har huvudsakligen ansvaret för detta, men om de inte klarar av det, måste staten se till att det finns stödprogram för att säkerställa detta. Även barnets sociala trygghet ska säkerställas med till exempel socialförsäkringar som ska ges till familjer beroende på vilka tillgångar de har.

Artikel 31

Barnet har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 12

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 22

Flyktbarnet har rätt till skydd och hjälp om det kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan person.

mycket utsatt situation. Konsekvenserna för barn, hur barn upplever situationen, och rätten till information och delaktighet, bör bli en integrerad del av den särskilda handlingsplanen för barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden.

Socialtjänsten bör, så långt det är möjligt och är till barnets bästa, arbeta för att motverka uppbrott från skola, förskola och vänner. När uppbrott inte kan undvikas behöver kompensatoriska åtgärder övervägas för att motverka de problem som uppbrottet kan medföra.

4.3 Nyanlända barn

En av de mest komplicerade frågor som barnombudsmannen mött är frågor om rättigheter för nyanlända barn, både ensamkommande barn och barn som kommit till staden med sina föräldrar. Mottagandet har inneburit stora utmaningar för staden när det gäller boende, barn- och ungdomsvård och utbildning. Dessa frågor har aktualiserats i flera kontakter med andra myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Medarbetare i staden som arbetar med ensamkommande flyktingbarn har till barnombudsmannen också framfört att de känt sig uppgivna.

– Ensamkommande barn

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin senaste granskning från 2015 kritiserat Sverige för att många ensamkommande barn försvinner och specifikt pekat på bristande åtgärder eller utredningar när ett försvinnande konstaterats. Kommittén rekommenderar effektivare åtgärder för att öka skyddet för dessa barn.

Ensamkommande barn avviker ofta i samband med ett avslag på en asylansökan eller vid artonårsdagen. Den senaste tiden har det framkommit alarmerande uppgifter, till exempel från statliga BO och Socialstyrelsen, om att den psykiska ohälsan bland ensamkommande barn ökar.

Sedan våren 2015 ingår staden i ett nätverk initierat av Länsstyrelsen i Stockholms län tillsammans med Migrationsverket, SKL, Polisen, Rädda Barnen, Stockholms Stadsmission och Sigtuna kommun. Nätverket arbetar med problematiken kring ensamkommande barn som försvinner. Hösten 2015 togs en nulägesrapport fram som en del av nätverkets arbete. I februari 2017 har Länsstyrelsen presenterat ett metodstöd för myndigheters och andra aktörers arbete med att förhindra att barn försvinner och för att agera mer samordnat när ett försvinnande har inträffat. Metodstödet innehåller också förslag på konkreta arbetsätt för de aktörer som träffar ensamkommande barn. (*På flykt och försvunnen, metodstöd för regional samverkan kring ensamkommande barn som försvinner; 2017, Stockholms Länsstyrelse, lansstyrelsen.se*).

Barnombudsmannens slutsatser efter uppgifter från barnrättsorganisationer, och efter möten i staden, är att återkommande förändringar i gällande lagstiftning i vissa fall medfört otydlighet och oklarheter om vad lagstiftningen innebär. Detta har i sin tur lett till att rättstillämpningen vid myndighetsutövning i staden ibland inte är enhetlig. Det har också framkommit uppgifter om att felaktig information om rätten till stöd ska ha lämnats.

Stadsrevisionen har vid granskning av ensamkommande barns boendeförhållanden uppmärksammat allvarliga brister när det gäller rättssäkerheten för barnen (*Ensamkommande flyktingbarn, projektrapport 7, 2016*). Bristerna gäller bland annat stadsdelsnämndernas uppföljning av placeringar och besök hos barnen. I rapporten uppmanas även överförmyndarnämnden att förbättra sin tillsyn av gode män.

I februari 2017 kom statliga BO:s, rapport *Nyanlända barns hälsa*. Rapporten bygger på en omfattande enkät till skolsköterskor och samtal med barn. ”Både barn och elevhälsa beskriver problem med psykisk ohälsa som ibland kan vara av allvarlig karaktär”, skriver BO.

Barnombudsmannens kommentar

Det finns risk för brister i hur ensamkommande barns rättigheter tillgodoses. Även om det enligt socialtjänstlagen ska göras en prövning i varje enskilt fall är det viktigt att det i staden finns en samstämmighet, både om vad gällande lagstiftning, och kommande ändringar i lagstiftningen, generellt sett innebär. Det är angeläget att det arbete som pågår i staden med att prioritera och hitta gemensamma förhållningssätt i dessa frågor fortsätter. Framför allt handlar det om möjligheten att ge stöd till ensamkommande barn som fått eller riskerar att få avslag på ansökan om asyl och som fyller eller fyllt 18 år. Den strukturerade samverkan på regionalnivå är viktig för att stärka ensamkommande barns rättigheter.

– Nyanlända barn med familj

Barn som anlant tillsammans med sina föräldrar och fått eget boende har inte samma tillgång till information, vägledning och aktiviteter som ensamkommande barn som är placerade på boenden. En del av dessa barn blir både tolkar och i praktiken ansvariga för familjens nya liv i Sverige. I en rapport (*Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkningar och hemlöshet, statliga BO, 2016*) berättar ett barn om att när hans mamma kom till Sverige försvann allt yttre stöd, men problemen blev fler. Familjerna lever många gånger dessutom under osäkra boendeförhållanden, enligt rapporten.

– Barn som placerats i annan familj

En annan utsatt grupp som uppmärksammats är barn som kommit till Sverige utan sina föräldrar och placeras hos en släkting eller bekant. En del barn placeras i andra nyanlända familjer, utan tillräckligt stöd. Barnen saknar ofta andra kontakter och det finns risk att det är svårare att uppmärksamma om dessa barn inte får sina rättigheter tillgodosedda. Det kan också vara svårt för dem att våga berätta om eventuella missförhållanden. Dessa förhållanden har bland annat uppmärksammats på ett seminarium med Rädda Barnen i november 2016 (*Ensamkommande barn i eget boende*).

Barnombudsmannens kommentarer

Situationen för nyanlända barn som på bor i egna eller andra familjer måste synliggöras ur ett barnrättsperspektiv.

4.4 Begränsningar i barns tillgång till förskola

Forskning visar att deltagandet i förskolan är betydelsefull för barns utveckling och lärande långt senare i livet. Förskolan är särskilt viktig för barn från socioekonomiskt svaga förhållanden. En förskola som skapar goda lärande- och utvecklingsmöjligheter kan bidra till att förbättra barnens hälsa och främja skolprestationer. Dock går en klart lägre andel barn i förskolan i stadsdelar med mindre resurser, än i resursstarka områden (*Förskolan – en god investering i jämlika livsvillkor. Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Stockholms stad, 2016*).

– Barn som måste lämna förskolan för att deras föräldrar inte kan betala avgiften

Några hundra barn i Sverige – i Stockholms stad, enligt uppgift, något tiotal – stängs varje år av från förskolan för att deras föräldrar inte betalat avgiften.

Artikel 25

Ett barn som har omhändertagits för vård, skydd eller behandling har rätt att få sin behandling och sitt omhändertagande granskat på regelbunden basis.

Artikel 26-27

Varje barn har rätt till den levnadsstandard som är skälig för att trygga barnets utveckling. Föräldrarna har huvudsakligen ansvaret för detta, men om de inte klarar av det, måste staten se till att det finns stödprogram för att säkerställa detta. Även barnets sociala trygghet ska säkerställas med till exempel socialförsäkringar som ska ges till familjer beroende på vilka tillgångar de har.

Artikel 32

Barnet har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 19

Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.

Statliga BO:s uppfattning är att barn inte bör straffas när vuxna inte sköter sig. Att uteslutas från förskolan försvårar för barn som kan ha en besvärlig hemmiljö. Förskolan bör också ses som en del av barnens livslånga utbildning.

– Papperslösa barns möjlighet till förskola

Barn i familjer där föräldrarna aldrig kontaktat myndigheterna för att ansöka om asyl eller gömt sig efter beslut om avvisning är extremt utsatta och har behov av stöd och hjälp.

Barnombudsmannens kommentarer

Barnombudsmannen anser att stadens hantering av obetalda förskoleavgifter inte ska drabba barnen och deras möjlighet att gå kvar i förskolan.

Det är angeläget att alla barn ges möjlighet att delta i förskoleverksamhet, även papperslösa barn.

4.5 Barn som upplever våld och övergrepp

Barn som upplever, utsätts för eller bevittnar, våld i hemmet är särskilt sårbara. Varje barn som upplever våld påverkas och varje barn har rätt till stöd och skydd utifrån sina egna behov och förutsättningar. Barn med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar utsätts oftare för våld än andra barn (*barnafrid.se*). Enligt gällande regler ska socialnämnden vid kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld av en närstående eller bevittnat våld mot en närstående, utan dröjsmål, inleda utredning om barnets behov av skydd, stöd och hjälp (SOSFS 2014:4). Vidare bör socialnämnden när det finns en misstanke om att ett barn har utsatts för våld skyndsamt göra en polisanmälan om det inte strider mot barnets bästa (SOSFS 2014:6).

Kommunfullmäktige har beslutat om ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck där barnperspektivet är tydligt. Ett mål i programmet är att barn som upplevt våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck ska få stöd och skydd utifrån sina behov oavsett var i staden de bor.

Av stadens socialtjänstinspektörers rapport *Barn som upplevt våld* (socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, 2016) framgår det, och bedöms som en allvarlig brist, att utredning inte alltid inleds (12 procent av granskade ärenden) vid misstanke om att ett barn upplevt våld. Detta trots författningskrav. Socialtjänstinspektörerna skriver att det är ”*alarmerande att lagen inte efterföljs och att barn inte blir föremål för socialtjänstens uppmärksamhet och insatser.*”

När det gäller frågor om stöd och skydd för barn och ungdomar som utsatts för våld och övergrepp har stadens barnombudsman bland annat varit i kontakt med Barnahus Stockholm. Verksamheten tillhandhåller, tillsammans med samverkande myndigheter, samordning, specialistkompetens och stöd till stadens verksamheter samt stöd till de barn som kommer till Barnahus Stockholm. Vid dessa kontakter har barnombudsmannen förstått att det kan finnas skillnader i tillgång till det stöd som stadens stadsdelsnämnder ger våldsutsatta barn och unga. Det handlar såväl om stödet i samband med barnens besök på Barnahus Stockholm, till exempel att det finns en medföljande socialsekreterare vid barnförhör, som det stöd som erbjuds i form av öppna insatser för barn och familjer. Det kan också finnas skillnader mellan stadsdelsnämnderna när det gäller vid vilken grad av våld man väljer att polisanmäla.

Barnombudsmannens kommentarer

Det är allvarligt att utredning om barns behov av stöd och hjälp inte alltid inleds vid misstanke om att ett barn upplevt våld. Uppgifter tyder på att barns och ungas tillgång till stöd och hjälp inte är likvärdig i staden. Detta är oroande. Vid misstanke

om ett brott mot barnet får det inte spela någon roll var i staden ett barn bor för om polisanmälan görs eller inte. Det är angeläget att staden säkerställer att alla barn i staden bemöts likvärdigt, icke-diskriminerande och att barnet kan få stöd utifrån sitt individuella behov. Stadsövergripande verksamheter som bland annat Barnahus Stockholm har viktiga samordnande funktioner när det gäller barns rättigheter.

5. Barnombudsmannens arbete

Stockholms stad fick en egen barnombudsman i maj 2015. Det finns även en statlig barnombudsman, myndigheten BO, men Stockholms stad har valt att tillsätta en egen. En hel del andra kommuner har också en barnombudsman, eller någon med liknande uppgifter. Stockholms stads barnombudsmans uppdrag är att stödja utvecklingen av att göra barnkonventionen allmänt känd. Barnombudsmannen ska också enligt sin instruktion återkoppla till fullmäktige och vartannat år rapportera utförligt om sitt eget arbete. Det sker i detta kapitel. Barnombudsmannen ska samarbeta med verksamheterna i staden och sprida kunskap om barns rättigheter, och samarbetar dessutom med andra organisationer och myndigheter. Barnombudsmannen ska enligt instruktionen också granska hur barnets rättigheter gör avtryck i stadens styrdokument och implementeras (och har utfört det uppdraget i kapitel 2 i denna rapport).

Ordet ombudsman gör det lätt att tro att stadens barnombudsman företräder barn i enskilda ärenden, men det stämmer inte. Barnombudsmannen tar inte emot klagomål – men försöker förstås hjälpa den som hör av sig. Hela Stockholms stads barnombudsmans instruktion ligger som bilaga till rapporten. Arbetet består huvudsakligen av strategiskt arbete, informationsspridning och samverkan.

Strategiskt arbete

En viktig arbetsuppgift har varit att ta fram ett förslag till program för barnets rättigheter och inflytande i staden. Programmet ska antas av kommunfullmäktige och bli ett styrdokument som stadens nämnder och bolagsstyrelser ska utgå från i sitt barnrättsarbete. En styrgrupp och en arbetsgrupp med representanter från fackförvaltningar och stadsdelsförvaltningar har arbetat med förslaget.

Under arbetet samtalade barnombudsmannen och medlemmar i arbetsgruppen med elever i årskurs ett, årskurs fem och i högstadiet, samt med gymnasieungdomar, på biblioteket Punkt Medis vid Medborgarplatsen. Samtalen handlade om vad barnen och ungdomarna tycker är viktigt i livet och om när de vill att vuxna ska lyssna på dem. I januari 2017 gjorde ett tiotal ungdomar kortfilmer som ska visas under implementeringen av programmet. Samtalen och arbetet med ungdomarna anordnades tillsammans med stadsbyggnadskontoret och Kulturskolan–Unga berättar.

En annan viktig arbetsuppgift har varit att tillsammans med ansvariga nämnder se till att stadens styrdokument innefattar ett barnrättsperspektiv. En omfattande sådan översyn pågår med bland annat socialförvaltningen. Barnombudsmannen har samarbetat nära med nyckelpersoner med ansvar för barnrättsarbetet. Sådana funktioner har stor betydelse hur arbetet med barns rättigheter utvecklas. Samverkan mellan förvaltningarna krävs för att sprida goda exempel i arbetet för barns rättigheter. Framförallt har det skett tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningen, idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, socialförvaltningen, stadsbyggnadskontoret, utbildningsförvaltningen och flera stadsdelsförvaltningar. Samverkan har också kontinuerligt ägt rum med stadens funktionshinderombudsman.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Barnombudsmannen har varit referensperson i olika arbetsgrupper gällande till exempel våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck och fritid för alla. Barnombudsmannen har också flera gånger träffat och haft dialog stadens med socialtjänstinspektörer som genomfört granskningar med fokus på barns rättigheter. Socialtjänstinspektörernas granskningar är viktiga för att barn behandlas likvärdigt i staden.

Både 2015 och 2016 har barnombudsmannen varit jurymedlem i Stockholms stads trygghetspris – en ära som inspirerat till besök i olika verksamheter.

Informationsspridning och förankring

Rollen som barnombudsman är ny och en stor del av arbetet har handlat om berättande, om att sprida information och förankra barnrättsarbetet. Förtroendevalda, förvaltnings- och bolagsledning, chefer och medarbetare har sökt kunskaper om barnkonventionen och stadens barnrättsarbete, och om vad detta innebär konkret för deras verksamhetsområden. De har velat veta vad det innebär för staden om barnkonventionen blir svensk lag och vad det betyder i förhållande till gällande lagstiftning. Efterfrågan på information, föreläsningar och möten varit stor sedan barnombudsmannen utsågs. Närmare 40 föreläsningar och utbildningar har hållits och ett femtiotal möten om arbete med barns rättigheter har ägt rum inom nästan alla stadens politikområden. Kontakterna har skett till exempel med förtroendevalda, med personal på skyddat boende, personal på fritidsgårdar och förskolor och med socialsekreterare – kort sagt med personal på alla nivåer och i de flesta verksamheter.

Barnombudsmannen har träffat barn i Kulturskolan, ungdomar som haft sommarjobb i staden och Ungdomsparlamentet samt ett ungdomsråd.

Kontakter och samverkan

Barnombudsmannen har deltagit i SKL:s kommunala nätverk för barnrättsstrategier och haft utbyte med barnombudsmän och barnrättsstrategier i flera kommuner samt med Stockholms läns landstings barnrättsstrateg och landstingets barnhälsovårdsenhet. Barnombudsmannen har också haft kontakt med statliga BO och närvarit vid Barnrättsdagarna i Örebro våren 2016.

Sedan hösten 2015 har barnombudsmannen tillsammans med socialförvaltningen representerat staden i styrgruppen i Länsstyrelsen i Stockholms län projekt Ensamkommande barn som försvinner i Stockholmsregionen. Där deltog också representanter från Migrationsverket, Kommunförbundet Stockholms län, Polisen, Stockholms stadsmision, Rädda Barnen och Sigtuna kommun.

Barnombudsmannen har haft en tät dialog med Rädda Barnen, Stadsmissionen och Barnrättsbyrån. Kontakterna har bland annat givit signaler om hur utsatta barn, oftast ensamkommande flyktingbarn, upplever att de bemöts vid kontakter med stadens verksamheter. Barnombudsmannen har även besökt Linnamottagningen, en mottagning för unga personer som blivit utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld.

Tillsammans med stadens funktionshinderombudsman har barnombudsmannen tagit emot studiebesök av Oslo stads ombudsmän och utbytt erfarenheter. Barnombudsmannen har föreläst om stadens barnrättsarbete på kursen Barnets rättigheter på kandidatprogrammet i mänskliga rättigheter på Teologiska högskolan. Vid lanseringen av rapporten *Min röst – Barns berättelser från Somaya (Tara*

Azizi, Somaya kvinno- och tjejjour, 2016) medverkade barnombudsmannen i en paneldebatt med bland annat barn-, äldre- och jämställdhetsminister Åsa Regnér som handlade om barn som medföljare till kvinnojourer.

Under rubriken *Barnkonventionen blir svensk lag – hur påverkar det kommuner och landsting?* bjöd SKL tillsammans med Stockholms läns landsting och Stockholms stad in till två seminarier i januari 2017. Målgruppen var politiker, landstingsdirektörer, kommundirektör och chefer på olika nivåer i landstinget och i kommunerna i Stockholms län. Seminarierna var välbesökta och barnombudsmannen medverkade och berättade om stadens barnrättsarbete, både strategiskt arbete och det verksamhetsnära arbetet.

Barnombudsmannen har deltagit i ytterligare en rad externa seminarier och konferenser, både för att hålla sig à jour med forskning och ny lagstiftning, och med andra aktörers arbete, och för att informera om stadens arbete.

Bilagor

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter består av 54 artiklar, som här presenteras i kortform. Källa: Rädda Barnen.

Artikel 1

Ett barn – det är varje människa under 18 år.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 4

Konventionsstaterna ska sträva efter att till det yttersta av sina tillgängliga resurser söka förverkliga barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. När resurserna inte räcker till bör man söka lösningar genom internationellt samarbete.

Artikel 5

Föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnet och ska utifrån utvecklingen av barnets egen förmåga säkerställa att det får kännedom om och hjälp i att utöva sina rättigheter.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 7-8

Barnet har rätt till ett namn och en nationalitet. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka föräldrarna är. En stat får inte ta ifrån barnet dess namn eller nationalitet.

Artikel 9

Barnet ska inte hållas åtskilt från sina föräldrar mot sin vilja, utom när det är för barnets bästa. Barn som inte bor med båda föräldrarna ska ha rätt att träffa båda två regelbundet.

Artikel 10

Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt.

Artikel 11

Ett barn får inte föras bort eller hållas kvar i utlandet utan tillstånd. Staten ska ingå avtal med andra länder för att bekämpa detta.

Artikel 12–15

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samsvetsfrihet och religionsfrihet ska respekteras.

Artikel 16

Varje barn har rätt till sin privat- och familjeliv, hem och post och ska skyddas mot ingripanden i dessa. Varje barn ska också skyddas mot angrepp på sin heder och sitt anseende.

Artikel 17

Alla barn har rätt att ta del av information från massmedia, som syftar till att främja deras välfärd och utveckling. Massmedia ska därför uppmuntras att sprida information särskilt riktad till barn, samarbeta över gränserna, producera barnböcker, sprida information på minoritetsspråk samt skydda barn mot skadligt innehåll.

Artikel 18

Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnet bästa ska för dem komma i första rummet.

Artikel 19

Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.

Artikel 20–21

Barnet, som berövats sin familjemiljö, ska ha rätt till alternativt omvårdnad. Vid adoption ska staterna säkerställa barnets bästa i enlighet med gällande lagar.

Artikel 22

Flyktbarnet har rätt till skydd och hjälp om det kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan person.

Artikel 23

Alla barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som gör det möjligt för dem att delta aktivt i samhället.

Artikel 24

Barnet har rätt till hälso- och sjukvård. Alla länder ska arbeta för att minska spädbarnsdödligheten och bekämpa sjukdomar och undernäring och avskaffa traditionella, hälsofarliga sedvänjor. Gravida och nyblivna mammor har rätt till hälsovård.

Artikel 25

Ett barn som har omhändertagits för vård, skydd eller behandling har rätt att få sin behandling och sitt omhändertagande granskat på regelbunden basis.

Artikel 26 och 27

Varje barn har rätt till den levnadsstandard som är skälig för att trygga barnets utveckling. Föräldrarna har huvudsakligen ansvaret för detta, men om de inte klarar av det, måste staten se till att det finns stödprogram för att säkerställa detta. Även barnets sociala trygghet ska säkerställas med till exempel socialförsäkringar som ska ges till familjer beroende på vilka tillgångar de har.

Artikel 28–29

Barnet har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred, tolerans och vänskap mellan folken.

Artikel 30

Barnet, som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsfolkningar, har rätt till sitt språk, sin kultur och religion.

Artikel 31

Barnet har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 32

Barnet har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.

Artikel 33

Barnet har rätt att skyddas från olaglig användning av narkotika.

Artikel 34

Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.

Artikel 35

Bortförande, försäljning eller handel med barn ska förhindras.

Artikel 37

Inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Barnet får inte bestraffas med livstids fängelse eller dödsstraff. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt. Barnet har rätt att snarast möjligt få juridisk hjälp. Barnet i fängelse har rätt till kontakt med och besök av sin familj.

Artikel 38

Konventionsstater skall vidta alla lämpliga åtgärder för att tillförsäkra att barn under 18 år inte deltar i väpnade konflikter. Barn får inte heller användas eller rekryteras av gerillarörelser m fl.

Artikel 39

Barnet som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försumelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

Artikel 40

Barnet, som är anklagat för brott eller blivit dömt för straffbara handlingar, har rätt till en behandling som främjar barnets känsla för värdighet och för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Artikel 41

Rättigheterna i konventionen gäller inte om andra nationella lagar ger barnet större möjligheter att förverkliga rättigheterna.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Artikel 43–45

Bestämmelser om hur alla länder som anslutit sig till konventionen ska arbeta för att förverkliga den. En övervakningskommitté inom FN granskar konventionsstaternas rapporter. FN-organ och frivilligorganisationer kan också delta med information till FN.

Artikel 46–54

Regler om hur stater kan ansluta sig till konventionen och när dessa börjar gälla. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

Instruktion för Stockholms stads barnombudsman

Kommunal författningssamling 2015:16

1 § Barnombudsmannen har till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) inom Stockholms stad.

2 § Barnombudsmannen ska särskilt uppmärksamma att barns rättigheter och intressen tillgodoses i stadens styrdokument samt granska hur barns rättigheter implementeras.

3 § Barnombudsmannen ska inte handlägga enskilda ärenden eller klagomålshantering inom nämndernas verksamhet och inte heller företräda enskilda medborgare. Barnombudsmannen har inte befogenhet att överpröva eller ändra beslut som fattats av annan myndighet.

4 § Barnombudsmannen ska samverka med stadens nämnder och styrelser, andra myndigheter och frivilligorganisationer. Barnombudsmannen ska bidra till att öka kunskapen om barns rättigheter inom stadens alla verksamheter.

5 § Barnombudsmannen ska vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om. Barnombudsmannen kan däremellan lämna rapporter till kommunstyrelsen för att till exempel belysa brister inom ett område.

6 § Barnombudsmannen tillhör organisatoriskt stadsledningskontoret.

Referenser

– Stockholms stad

Barn som upplevt våld, socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, 2016
Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2015, 2016
Budget för Stockholms stad, 2017
Ensamkommande flyktingbarn, projektrapport, Stockholms stad, 2016
Förskolan – en god investering i jämlika livsvillkor, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016
Kultur i ögonhöjd, 2013
Program mot våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020, 2017
Skillnadernas Stockholm, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2015
Stockholmsenkäten, 2016
Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019, 2014

– Den statliga myndigheten BO

Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkningar och hemlöshet, rapport, BO, 2016
Nyanlända barns hälsa, rapport, BO, 2017
Respekt – barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd, rapport, BO, 2016
Välkommen till verkligheten – barn och unga om samhällets stöd vid kränkningar och trakasserier i skolan, rapport, BO, 2015

– Andra källor

Antal barn berörda av vräkning 2008 till och med 2016. Statistik på läns- och kommunnivå, kronofogden.se
Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19
Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden, Committee on the Rights of the Child, 2015
En funktionshinderpolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, Myndigheten för delaktighet, 2016
Hon hen han. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner, Ungdomsstyrelsen 2010:2
På flykt och försvunnen, Metodstöd för regional samverkan kring ensamkommande barn som försvinner, 2017, lansstyrelsen.se
Strategi för att stärka barnets rättigheter, prop. 2009/10:232

Barnombudsmannen

Agneta Widerståhl
Stadsledningskontoret
Kansliet för mänskliga rättigheter
agneta.widerstahl@stockholm.se 08-508 29 445

